

**HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, August Heinrich**, Duits dichter en filoloog (Fallersleben 2 april 1798 - Corvey 19 januari 1874).

Heinrich Hoffmann werd in het keurvorstendom Hannover geboren. Zijn vader was koopman en burgemeester van het stadje Fallersleben bij Wolfsburg. Uit zijn jeugd bewaarde Heinrich Hoffmann zijn liefde voor de natuur en het Nederduitse landschap. Van 1812 tot 1813 is hij leerling van het gymnasium te Helmstedt; daarna vinden we hem te Brunswijk terug. In 1816 ging hij volgens de wens van zijn vader aan de universiteit te Göttingen godgeleerdheid studeren; hij voelde zich echter spoedig meer aangetrokken tot de klassieke en – sedert zijn ontmoeting met Jacob Grimm – tot de Germaanse filologie. Hij hield zich voor het eerst met het Nederlands bezig, toen hij in 1817 aan zijn ongepubliceerd gebleven *Germanischer Sprach- und Völkerstamm* werkte. Vermoedend dat er in de Nederlanden nog een heel filologisch studieterrein – b.v. inzake Middelnederlandse fragmenten – braak lag, vertrok hij in de zomer van 1819 voor een kleine maand naar Limburg (1ste reis). Een half jaar later trad hij in contact met Noordnederlandse geleerden (Hendrik van Wijn, Hendrik Willem Tydeman).

Na uitgebreide studies in de Duitse filologie te Bonn werd hij daar tot hulpbibliothecaris aan de universiteitsbibliotheek benoemd. Zijn eerste publicaties, zoals *Bruchstücke vom Otfried en Ueber-*

sicht der mittelniederländischen Dichtung bereid-  
den zijn reis naar Leiden voor, waar hij van juni  
tot oktober 1821 verbleef (2de reis). Van toen af,  
en ook nog toen hij in 1823 bibliothecaris (Ersatz-  
kustos) in het verre Breslau werd, publiceerde hij  
regelmatig de resultaten van zijn speurtochten.  
Bijna al zijn werk op het gebied van de oude  
Nederlandse taal en dichtkunst vinden wij terug in  
de *Horae Belgicae*. Op grond van zijn Leidse ere-  
doctoraat van 1823 werd Hoffmann in 1835 te  
Breslau tot gewoon hoogleraar in de Duitse filolo-  
gie benoemd. In 1836 vertoefde hij weer voor een  
maand in Leiden (3de reis). In hetzelfde jaar trad  
hij in briefwisseling met Jan Frans Willems, bij  
wie hij in 1837 in Gent te gast was (4de reis). Zijn  
grote belangstelling voor de V.B. bracht hem in  
1839 nog eens naar Gent (5de reis). De verwij-  
dering uit zijn ambt in 1841 en de gevolgen daar-  
van verminderden zijn belangstelling voor de  
Nederlanden maar tijdelijk. Eerst in 1854 (6de  
reis) en 1855 (7de reis) bracht hij telkens weer  
enkele weken in Den Haag en Gent door. Van  
grotere betekenis voor de V.B. is zijn laatste reis  
naar de Nederlanden (1856), omdat hij toen, als  
gast van J.F.J. Heremans, met de nieuwe generatie  
van Vlaamse voormannen kennismaakte. Tot rust  
gekomen als bibliothecaris in Corvey, blijft hij  
voor de Vlaamse zaak ijveren tot op het eind van  
zijn leven.

In Duitsland heeft Hoffmann vooral door zijn  
lyrisch werk bekendheid verworven, wat eerst bij  
de late romantiek en later bij *Das junge Deutsch-  
land* aansloot. Ook zijn kinderliederen zijn heden  
nog algemeen bekend. In vele gelegenheidsgedich-  
ten heeft hij scherpe kritiek uitgeoefend op de  
machthebbers van zijn tijd en meteen uiting ge-  
geven aan zijn gevoelige, vaak betweterige aard. Hij  
behoort tot de voorhoede van de Duitse filologen  
en publicisten die grote belangstelling hadden voor  
de V.B., omdat zij daarvan een heropleving van  
het „Duitse” element in Vlaanderen verwachtten.  
Niet alleen door zijn nationalistisch dwezen met de  
Stammverwantschaft van de beide Nederlanden  
met Duitsland – typisch voor zijn tijd –, maar ook  
en vooral door zijn speurtochten naar oude liederen  
en ander letterkundig werk, werd Hoffmann de in-  
vloedrijkste vertegenwoordiger van Duitsland in  
Vlaanderen omstreeks het midden van de 19de  
eeuw. Daarbij legde hij een haast ongelooflijke  
ondernemingslust aan de dag en werd hij gehol-  
pen door zijn grondige filologische vorming in de  
school van J. Grimm, zijn grote liefde voor de  
Middelnederlandse letterkunde en ten slotte ook  
door zijn ambitieuze plannen om in Vlaanderen  
te werken als verzamelaar, dichter, filoloog en  
hoogleraar. Zijn innige en vriendschappelijke be-  
trekkingen met de leiders van de V.B. illustreeren  
Hoffmanns sympathie en persoonlijke inzet voor de  
Vlaamse strijd.

Talrijke ontdekkingen in Duitse en Nederlandse  
bibliotheken zetten hem ertoe aan tussen 1830 en  
1862 de *Horae Belgicae* uit te geven. Dit werk  
bestaat uit twaalf delen en bevat de vruchten van  
zijn verzamel- en editiewoede: literatuur-histori-  
sche schetsen, gedichten, toneel, glossaria en volks-  
liederen, aangevuld met door hem zelf geschreven  
„Middelnederlandse” liederen, de *Loverkens*.  
Door opzienbarende ontdekkingen, zoals die van  
het Ludwigslied, dat Hoffmann ontdekte op een

reis van Gent naar Valenciennes, en artikelen in verscheidene Nederlandse tijdschriften verwierf hij zowel in Noord- als in Zuid-Nederland grote bekendheid. Hij plande zelfs de uitgave van een Nederlands letterkundig tijdschrift.

Door een drukke correspondentie met J.F. Willems, vooral tussen 1836 en 1843, verkreeg Hoffmann uit betrouwbare bron een duidelijk inzicht in de Vlaamse problematiek. Tevens werd daardoor zijn speurzin opgewekt, die hier wedijverde met zijn mateloze ambitie, zowel om een nog onontgonnen filologisch terrein te ontsluiten, als om pionierswerk te verrichten op een gebied dat hem, door zijn nationaal bewustzijn en vooral onder invloed van de gebroeders Grimm, bijzonder nauw aan het hart lag. Hoffmanns optreden en geschriften tonen eveneens aan dat hij de V.B. ziet als een onderdeel van een Germaans front tegen een ontaardende romanisering.

Hoffmanns belangstelling voor Vlaanderen vindt voor een groot deel haar oorsprong in de moeilijkheden – politieke en particuliere – die hij vooral te Breslau ondervond en die o.m. tot zijn ontslag als hoogleraar leidden. De vele teleurstellingen en de zenuwslopende intriges, waarvan hij zich voortdurend het slachtoffer waande, deden hem – en trouwens ook andere Duitse dichters en politici, zoals Freiligrath en Höfken – het liberale België als een ideaal toevluchtsoord zien. Nochtans gingen zijn hoge verwachtingen om in België bibliothecaris van de koning, hoogleraar of bezoldigd Academiëlid te worden, niet in vervulling. Het is niet duidelijk wat bij deze afwijzing doorslaggevend is geweest: zijn politieke reputatie of de vrees van Willems met hem een ongewenste concurrent in het land te halen.

Het onrustige en onevenwichtige leven van Hoffmann had tot gevolg dat zijn betrekkingen tot de V.B. niet altijd dezelfde intensiteit en richting vertoonden. Er zijn drie fasen te onderscheiden. In 1837 en 1839, toen hij in Gent bij Willems te gast was, beschouwde Hoffmann de V.B. van Pangermaans en van filologisch standpunt. Tegenover de verdere ontwikkeling van de V.B. stond hij sceptisch en dat verborg hij niet (Gegen die Frasnquillons). In 1854 en 1856 kreeg hij door zijn contact met J.F.J. Heremans oog voor de sociale en nationale aspecten van de V.B. en veranderde zijn scepticisme in optimisme (De Vlaamsche Beweging). In de jaren na de Duits-Franse oorlog sprak hij in sterk door de tijdgeest gekleurde gelegenheidsgedichten (An die Männer von Flandern) zijn geloof in het uiteindelijk succes van de V.B. uit. Evenals bij vele germanisten uit die tijd is bij Hoffmann de filologische belangstelling nauwelijks van de politieke te onderscheiden: de oude gemeenschappelijke dichtkunst was voor hem het bewijs van het gemeenschappelijk verleden. In die zin moet ook zijn uitlating dat Vlaanderen „ein deutsches Land” zou zijn, worden verstaan.

Zijn hartelijke verhouding tot Vlaanderen en de V.B. liet diepe sporen na: talrijke verenigingen eerden hem of verleenden hem een erelidmaatschap; zijn filologische studies werkten stimulerend, o.m. op Willems; zijn neo-Middelnederlandse gedichten en liederen – men denke aan Vlaanderen, dach en nacht – waren zeer verbreid. Met liefde, deskundigheid en eigen voorbeeld wees hij op verborgen, onbekende schatten en baande

hij aldus de weg voor een autonome Nederlandse filologie. Noord- en Zuidnederlandse geleerden hebben dat steeds als zijn grote verdienste erkend. De Hoffmann von Fallersleben-Gesellschaft te Fallersleben tracht met haar archief en museum en met de *Mitteilungsblätter* de nalatenschap van Hoffmann te verzamelen en te bewaren.

WERKEN: *Bonner Bruchstücke vom Otfried* (1821); - *Horae Belgicae*, 12 dln. (1830-'62); - *De Vlaamsche Beweging* (1856); - *Mein Leben*, 6 dln. (1868); - *Loverkens*, bezorgd en ingeleid door R.F. Lissens (1964); - *Hoffman von Fallersleben. Einleitung zu den niederländischen Studien*, uitgegeven door P.H. Nelde, in *Handelingen van de Kon. Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, jg. 19 (1965, p. 363-386).

LITERATUUR: E. Berneisen, *Hoffmann von Fallersleben als Vorkämpfer deutscher Kultur in Belgien und Holland* (1915); - K.H. de Raaf, *Hoffmann von Fallersleben, voortrekker in het oude land der Dietsche letteren* (1943); - A. Deprez, *Briefwisseling van Jan Frans Willems en Hoffmann von Fallersleben (1836-1843)* (1963); - P.H. Nelde, *Flandern in der Sicht Hoffmanns von Fallersleben* (1967); - P.H. Nelde, *Hoffman von Fallersleben und die Niederlande* (Beschreibende Bibliographien, nr. 3, 1972).

PETER H. NELDE